

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗА ФАКТАМИ ВИЯВЛЕННЯ НЕВСТАНОВЛЕНИХ ТРУПІВ

Олена Володимирівна МАТАРИКІНА,

*заступник завідувача відділу біологічних
досліджень та обліку – завідувач сектору
молекулярно-генетичних досліджень
| Харківського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України*

В результаті агресії проти України та у зв'язку з проведенням повномасштабних активних бойових дій значно зросла кількість фактів виявлення невідомих трупів у вигляді як поодиноких, так і стихійних захоронень. Ідентифікація невідомих трупів є однією з завдань судової молекулярно-генетичної експертизи. Процес ідентифікації невідомих трупів в Україні є можливим та проводиться за рахунок функціонування криміналістичного обліку - Центрального обліку генетичних ознак людини Експертної служби МВС (далі - ЦОГОЛ) з використанням автоматизованої інформаційно-пошукової системи "ЕМСІЛАБ" та комбінованої системи індексації ДНК-профілів "CODIS".

Згідно Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС, затвердженої наказом МВС України 10.09.2009

№ 390 всі реєстраційні картки зі встановленими ДНК-профілями невідомих трупів, після перевірки за обліком на регіональному рівні та незалежно від її результатів, обов'язково направляються до Центрального обліку генетичних ознак людини для поміщення з метою подальшої перевірки [1].

Для поміщення ДНК-профілю до ЦОГОЛ, з метою перевірки на предмет встановлення фактів збігів спорідненості з ДНК-профілями зразків родичів зниклих безвісті осіб та ДНК-профілями, отриманими при дослідженні особистих речей зниклих осіб, необхідно щоб ДНК-профіль відповідав відповідним умовам якості (кількості встановлених локусів).

При розслідуванні даної категорії злочинів у слідчих виникають питання щодо виду біологічного зразка трупу, який необхідно відібрати та направити для проведення судової молекулярно-генетичної експертизи з метою встановлення генетичних ознак (ДНК-профілю).

Встановлення в процесі молекулярно-генетичного дослідження високоякісного ДНК-профілю, придатного для подальшої ідентифікації особи є актуальною проблемою при дослідженні біологічних зразків трупів у зв'язку з тим, що такі зразки, як правило, частково або значно деградовані (гнилісні зміни, дія термічних та/або фізико-хімічних факторів).

Біологічні зразки невідомих трупів відбираються в установах судово-медичної експертизи та направляються слідчим до державних

спеціалізованих установ, до компетенції яких належить проведення молекулярно-генетичних експертиз з метою встановлення їх ДНК-профілів

В якості зразків біологічного матеріалу для проведення молекулярно-генетичної експертизи у трупів можуть бути відібрані зразки крові, тканини, нігті, зуби або кісткові рештки.

Вибір виду зразка біологічного матеріалу залежить від стану трупу та ступеня гнилісних змін тіла людини. Найбільш поширеним під час проведення судово-медичної експертизи трупу проводиться відбір його зразка крові на марлеву серветку з подальшим висушуванням. Але у зразках трупної крові деградація, тобто процес руйнування ДНК, може бути наявна ще до проведення відбору крові, через посмертні зміни в організмі людини. Тому нерідко при виражених гнилісних змінах трупу доцільніше відбирати інші зразки біологічного матеріалу для встановлення ДНК-профілю [2].

Нігтьові пластини, зуби та кісткові рештки є більш надійним джерелом ДНК в разі виявлення трупу зі значними гнилісними змінами. В якості зразка від трупу з незначними гнилісними змінами відбираються нігтьові пластини, які вилучаються з великих пальців рук або ніг.

В разі виявлення скелетованих решток, а також при виявленні тіл зі значним впливом термічної дії, відбираються зуби або кісткові рештки.

За загальними правилами з трупа, що має значні гнилісні зміни, доцільно направляти найменш змінені тканини, насамперед це щільні кістки тіла людини, наприклад, фрагменти епіфізарної частини трубчастих кісток (стегнова, плечова, великогомілкова), кістки тазу та скронева кістка черепа. Слід пам'ятати, що дія високої температури (вилучення кісткових решток з місць пожеж) та дії хімічних речовин також негативно впливають та подальше дослідження ДНК. У таких випадках для проведення молекулярно-генетичного дослідження слід направляти фрагменти кісток, які найменш підлягали дії руйнуючих факторів.

Зуби є одним з найкращих джерел ДНК завдяки своєму унікальному складу та розташуванню, вони значною мірою захищені від екологічних та фізичних умов, які прискорюють процеси посмертного розкладання і розпаду ДНК. Завдяки цьому ДНК, виділена з зубів, є більш високої якості та менш схильна до забруднення, в порівнянні з кістковою тканиною. Але при виборі зубів слід враховувати, що в якості зразка придатні цілі непошкоджені зуби без слідів стоматологічного втручання та карієсу, перевага серед усіх типів зубів надається молярам (великі багато корінні зуби) [3].

Вилучені зразки біологічного матеріалу заморожуються та в замороженому стані транспортуються до експертних установ або, за неможливості, висушуються та упаковуються в упаковку, що забезпечує циркуляцію повітря, для запобігання подальшому процесу деградації.

Після проведення судової молекулярно-генетичної експертизи реєстраційні картки з ДНК-профілями невпізнаних трупів направляються до ЦОГОЛ для подальшого поміщення та перевірки на предмет встановлення збігів ймовірної спорідненості з ДНК-профілями зразків

родичів зниклих безвісти осіб, або збігів з ДНК-профілями, встановленими в результаті дослідження особистих речей безвісти зниклих осіб.

В разі встановлення фактів збігів за ЦОГОЛ інформація про результати направляється ініціатору призначення експертизи та, за потреби, пропонується проведення додаткових молекулярно-генетичних експертиз для підтвердження або спростування фактів випадковості збігів.

Для можливості використання додаткових методів (дослідження мітохондріальної ДНК та молекулярно-генетичне дослідження за Y-хромосомою), а також для скорочення терміну додаткового дослідження зразка трупу після проведення судової молекулярно-генетичної експертизи розчин з виділеною ДНК невпізаного трупу передається на зберігання до Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. Підставою для передачі розчину є письмовий дозвіл на передачу та зберігання розчину з виділеною ДНК трупу від слідчого на етапі призначення судової молекулярно-генетичної експертизи, який направляється до експертної установи разом із постановою.

Таким чином, виважений підхід у виборі зразків біологічного матеріалу від трупу з урахуванням стану трупу і обставин його виявлення, отримання якісного ДНК-профілю, зберігання розчину виділеної ДНК невстановленого трупу для можливості проведення в подальшому додаткових молекулярно-генетичних експертиз, сприятиме встановленню особи невпізаного трупу та розслідуванню кримінального правопорушення в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: Наказ МВС України від 10.09.2009 № 390: МВС України: офіц. Веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text>.

2. Методичні рекомендації з організації проведення відбору зразків біологічного походження в близьких осіб зниклих безвісти та призначення молекулярно-генетичної експертизи, проведення заходів з розшуку зазначених громадян та реагування за фактами зникнення безвісти людей у районах проведення антитерористичної операції/МВС України Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; Національна поліція України, Головне слідче управління, Департамент карного розшуку. К., 2016. 15 с.

3. Зюбрий С. О. Объекты молекулярно-генетической экспертизы: исследование зубов человека: Актуальные вопросы досудебного расследования и тенденции развития криминалистической методики. Харьков, 2018. С. 77-79.